

UBIJENA BRAĆA FRATRI ŠIROKOBRIJEŠKE SAMOSTANSKE ZAJEDNICE

► Piše: fra Ante Marić

Franjevački samostan Široki Brijeg, čiji je temeljni kamen položen 23. srpnja 1846., prvi je samostan i kolijevka Hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja BDM. Odvajanjem od matične provincije Bosne Srebrene hercegovački su se franjevci privremeno naselili u fratarskim kućama na Čerigaju, a cijelo je vrijeme gvardijan, ili netko od fratara, boravio na Širokom Brijegu (»bez kruva i krova« – pod kitnjastim hrastom) i prije prelaska u samostan iz Čerigaja 1848. Nakon dolaska, fratri odmah u samostan smještaju uzgojni zavod za sjemeništince, novicijat i bogosloviju. S izgradnjom franjevačkog samostana sv. Ante, novicijat prelazi na Humac, u Mostaru se gradi samostan sv. Petra i Pavla gdje se smješta bogoslovija, dok sjemenište ostaje na Širokom Brijegu. U razmjerno kratkom vremenu fratri na Širokom Brijegu podigoše gimnaziju (1900.) i konvikt (1912.). Godine 1924. na Širokom se Brijegu polaže kamen-temeljac za veliku zgradu gimnazije u kojoj se već 1928. započelo s održavanjem nastave, a u staru se gimnazijsku zgradu preselilo sjemenište. Konačno, 1930. završen je konvikt za vanjske đake. Kroz širokobriješku je gimnaziju prošlo više od četiri stotine đaka od kojih je tek njih osamdesetak učilo za fratre. Svi su se ostali spremali za ostala životna zvanja, a fratarska im je gimnazija bila jedinom prilikom kako izaći iz bijede, nepismenosti i zaostalosti koja je zahvatila Her-

cegovinu. U ovoj su se gimnaziji školovali đaci iz Dalmacije i Slavonije. Samostan s gimnazijom, kao i Hercegovačka franjevačka provincija, nastali su za vrijeme turske vladavine preživjevši mnoge ratove i režime. No, dolaskom partizana 1945. na Široki Brijeg i uspostavom komunističke Jugoslavije obilježen je gimnazijski krvavi završetak. Partizani su ubili fratre iz mržnje prema vjeri, Crkvi i redovništvu, iz mržnje prema franjevačkoj gimnaziji. Bezočno je uništena nadaleko poznata škola, smaknuti njezini profesori, samostansko osoblje, bogoslovi sedmog i osmog razreda, rastjerrani đaci, sav je školski sadržaj, zajedno sa zgradama gimnazije, sjemeništa i konvikta, devastiran, a knjižnice i arhivi spaljeni 1947. Nikada više nije dopušteno da se franjevačka gimnazija obnovi.

Osim što je 1846. franjevački samostan Uznesenja BDM na Širokom Brijegu postao kolijevkom Provincije, on je stotinu godina

kasnije, 7. veljače 1945., postao središtem žrtvoslova Provincije. Sve fratre zatečene u samostanu partizani su ubili. Bez suda i bez milosti. Donosimo popis mjesta na kojima su ubijeni fratri širokobriješkog samostana:

ŠIROKI BRIJEG – samostan

Partizani su 7. veljače 1945. ubili 12 fratara, spalili ih i zapalili u ratnom skloništu u samostanskom vrtu. Tijelo im je 1971. ukopano u crkvi na Širokom Brijegu.

1. (1) fra Marko Barbarić-Lesko, rođen 19. veljače 1865. u Klobuku. Vršio službe župnika, kapelana, katehete, duhovnika đaka i ispovjednika. Godine 1932. – 1945. ispovjednik, jubilarac, u mirovini. Kad su ga partizani ubili, bio je na samrtnoj postelji, nesvjestan što se točno događa.

Prijenos kostiju iz ratnog skloništa, Široki Brijeg, 1. srpnja 1971.

2. (2) **fra Stanko Kraljević**, rođen 12. kolovoza 1871. u Mokrom, župa Široki Brijeg. Vršio službe župnika, gvardijana, profesora na gimnaziji, a od 1937. do 1945. u mirovini na Širokom Brijegu.

3. (3) **fra Ivo Slišković**, rođen 25. travnja 1877. u Mokrom, župa Široki Brijeg. Vršio službe župnika i gvardijana. Od 1942. do 1945. bio je u mirovini na Širokom Brijegu.

4. (4) **fra Krsto Kraljević**, rođen 21. ožujka 1895. u Grljevićima. Vršio službe profesora i župnika. Kao dugogodišnji bolesnik od 1944. do 1945. na Širokom je Brijegu u mirovini.

5. (5) **fra Arkandeo Nuić**, rođen 21. veljače 1896. u Drinovcima. Godine 1922. – 1923. nastavnik je na Širokom Brijegu, potom od 1923. do 1927. studira klasičnu filologiju na Sorboni u Parizu, a od 1927. do 1945. predaje kao profesor na Širokom Brijegu.

6. (6) **fra Dobroslav Šimović**, rođen 19. prosinca 1907. u Hamzićima. Bio je profesor, prefekt sjemeništara, gvardijan i župnik. Najviše je bio u odgojnoj službi, a od 1. rujna 1943. do 7. veljače 1945. gimnazijski je profesor na Širokom Brijegu.

7. (7) **fra Tadija Kožul**, rođen 20. kolovoza 1909. u Turčinovićima, župa Široki Brijeg. Profesor je na Širokom Brijegu od 1941. do 1945. i magister klerika.

8. (8) **fra Borislav Pandžić**, rođen 7. veljače 1910. u Drinovcima. Godine 1936. – 1937. kateheta na Humcu, 1937. – 1940. tajnik je gimnazije i pomoćnik meštra sjemeništara na Širokom Brijegu, 1940. – 1945. nastavnik vjeronauka na gimnaziji na Širokom Brijegu, te od 1941. do 1945. prvi meštar sjemeništara.

9. (9) **fra Žarko Leventić**, rođen 27. kolovoza 1919. u Drinovcima. Bio je župni vikar na Širokom Brijegu od 1944. do 1945. i voditelj Trećeg svjetovnog reda sv. Franje. Partizani su ga ubili bolesnog.

10. (10) **fra Viktor Kosir**, rođen 12. listopada 1924. na Uzarićima, župa Široki Brijeg. U franjevački red stupio na Humcu 17. rujna 1943. Jednostavne zavjete položio u Veljacima 18. rujna 1944. Partizani su ga ubili kao klerika jednostavnih zavjeta i učenika VII. razreda gimnazije.

11. (11) **fra Stjepan Majić**, rođen 26. svibnja 1925. u Vitini. U franjevački red stupio na Humcu 17. rujna 1943. Jednostavno zavjetovan u Veljacima 18. rujna 1944. Partizani ga ubili kao klerika jednostavnih zavjeta i učenika VII. razreda gimnazije.

12. (12) **fra Ludovik Radoš**, rođen 14. studenoga 1925. u Blažuju, župa Duvno. U franjevački red stupio na Humcu 17. rujna 1943. Jednostavne zavjete položio u Veljacima 18. rujna 1944. Partizani su ga ubili kao klerika jednostavnih zavjeta i učenika VII. razreda gimnazije.

MOSTARSKI GRADAC – nedaleko od župnog stana

Dana 6. veljače 1945. partizani su ih strijeljali iznad crkve u Mostarskom Gracu. Godine 1971. tijela su im ekshumirana i ukopana u samostanskoj crkvi na Širokom Brijegu.

1. (13) **fra Krešimir Pandžić**, rođen 4. ožujka 1892. u Drinovcima. Od godine 1919. do 1940. bio je profesor na Širokom Brijegu, 1929. – 1934. ravnatelj gimnazije, 1940. – 1943. provincijal hercegovačkih franjevaca te od 1943. do 1945. profesor na Širokom Brijegu.

2. (14) **fra Leopold Augustin Zubac**, rođen 9. prosinca 1890. na Čitluku. Službovao je 1915. – 1916. kao župni vikar na Širokom Brijegu, 1916. – 1930. profesor je gimnazije na Širokom Brijegu te od 1930. do 1945. župni je vikar i upravitelj električne centrale na Širokom Brijegu.

3. (15) **fra Roland Zlopaša**, rođen 29. svibnja 1912. u Posušju. Godine 1936. do 1943. studira na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a od 1943. do 1945. gimnazijski je profesor na Širokom Brijegu.

4. (16) **fra Rudo Jurić**, rođen 23. ožujka 1925. u Radešinama, župa Jablanica. U franjevački red stupio na Humcu 17. rujna 1943. Jednostavno zavjetovan 18. rujna 1944. u Veljacima. Partizani su ga ubili kao klerika jednostavnih zavjeta i učenika VII. razreda gimnazije.

5. (17) **fra Kornelije Sušac**, rođen 25. kolovoza 1925. u Cer-

nu, župa Humac. U franjevački red stupio 17. rujna 1943. na Humcu. Jednostavne zavjete položio u Veljacima 18. rujna 1944. Partizani su ga ubili kao klerika jednostavnih zavjeta i učenika VII. razreda gimnazije.

ŠIROKI BRIJEG – hidrocentrala

Dana 8. veljače 1945. partizani su ih uhitili na Širokom Brijegu nakon što su izašli iz skloništa u fratarskoj mlinici. Odveli su ih u pravcu Splita i većinu ubili na nepoznatu mjestu.

1. (18) **fra Andrija Jelčić**, rođen 8. svibnja 1904. u Stubici. Službovao kao župni vikar i župnik, a od 1944. do 1945. gvardijan je i župnik na Širokom Brijegu.

2. (19) **fra Bonifacije Majić**, rođen 6. svibnja 1883. u Vitini. Utemeljitelj je konvikta za vanjske đake, graditelj nove zgrade gimnazije u kojoj je profesor od 1910. do 1933. Od 1933. do 1944. kateheta je na pučkim školama u Mokrom i Lištici te od 1944. do 1945. u mirovini na Širokom Brijegu.

3. (20) **fra Radoslav Vukšić**, rođen 5. prosinca 1894. u Studencima. Od 1919. do 1921. službuje kao nastavnik u širokobriješkoj gimnaziji, od 1921. do 1926. na studiju je u Beču, nakon povratka 1926. do 1945. profesor je na Širokom Brijegu, a od 1939. do 1945. obnaša ravnateljsku dužnost gimnazije.

4. (21) **fra Fabijan Paponja**, rođen 26. rujna 1897. u Lipnu.

Od 1927. do 1945. službuje kao profesor na Širokom Brijegu. Kad su ga partizani uhitili obnašao je dužnost ravnatelja konvikta za vanjske đake.

5. (22) **fra Leonardo Rupčić**, rođen 29. rujna 1907. u Hardomilju, župa Humac. Od 1939. do 1945. službuje kao profesor na Širokom Brijegu.

6. (23) **fra Miljenko Ivančević**, rođen 2. prosinca 1924. u Tubolji, župa Duvno. U franjevački red stupio je na Humcu 17. rujna 1943. Jednostavno je zavjetovan u Veljacima 18. rujna 1944. Partizani su ga uhitili kao klerika jednostavnih zavjeta i učenika VIII. razreda gimnazije.

7. (24) **fra Melhior Prlić**, rođen je 27. srpnja 1912. u Sovićima, župa Gorica. Radio je kao stolar u samostanskoj stolarskoj radionici na Širokom Brijegu. Tijelo mu je između 18 masakriranih tijela pronađeno u Zagvozdu 19. travnja 2005., a identificirano 30. prosinca 2005. na patologiji u Splitu. Posmrtno mu je ostatke ukopao general franjevačkog reda fra José Rodríguez Carballo 9. listopada 2007. u crkvi na Širokom Brijegu.

8. (25) **fra Fabijan Kordić**, rođen 6. ožujka 1890. u Grljevićima. Službuje u Mostaru kao krojač i vrtlar do 1919., a od 1919. do 1945. krojač je i vrtlar na Širokom Brijegu.

9. (26) **fra Mariofil Sivrić**, rođen 10. veljače 1913. u Međugorju. Od 1938. do 1940. bio je župni vikar na Širokom Brijegu, 1940. – 1944. prefekt konvikta, a od 1944. do 1945. vikar sa-

mostana. Partizani ga uhitili u fratarskoj hidrocentrali 8. veljače 1945., ali ga navodno nisu odmah odveli s osmoricom subraće put Splita, nego ga naknadno negdje ubili 12. veljače.

IZBIČNO

1. (27) **fra Marko Dragičević**, rođen 17. veljače 1902. u Međugorju. Od 1935. do 1945. službovao je kao profesor na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji na Širokom Brijegu.

Partizani su ga 11. veljače 1945. s još dvojicom subraće odveli od oltara iz crkve u Izbičnu i ubili na nepoznatu mjestu.

MOSTAR

Partizani su 14. veljače 1945. u samostanu uhitili i odveli sedmoricu fratara. Nakon što su ih mučki ubili, bacili su ih u rijeku Neretvu.

1. (28) **fra Jozo Bencun**, rođen 26. rujna 1869. u Međugorju. Od 1895. na mnogim je mjestima u Hercegovini župni vikar i župnik, utemeljitelj je župe Izbično, kapelan je Polja u više navrata. U mirovini je na Širokom Brijegu od 1927. do 1945.

2. (29) **fra Nenad Venancije Pehar**, rođen 7. svibnja 1910. u Stubici. Od 1938. do 1939. službuje kao kateheta u Konjicu, od 1939. do 1943. studira filozofiju u Zagrebu, a od 1943. do 1945. profesor je na Širokom Brijegu.

KRIŽNI PUT

1. (30) fra Bruno Adamčik, rođen 30. prosinca 1908. u Konjicu. Od 10. travnja 1941. do 1945. predavao je glazbu u gimnaziji na Širokom Brijegu. Osim glazbom bavio se i fotografiranjem te je po zapovijedi provincijala fra Lea Petrovića fotografirao mnoge ljude, objekte i događanja što je od iznimne vrijednosti za poznavanje povijesti Provincije.

Partizani ga ubili iza 10. svibnja 1945. u kolonama smrti na Križnome putu negdje u Sloveniji. Zadnji je put viđen kod Celja.

Sva su ova braća, njih 30, bila na službi u samostanu na Širokom Brijegu.

Njima valja pribrojiti i braću samostanskog područja Mostarski Gradac, Izbično i Kočerin.

Mostarski Gradac

1. (31) fra Zvonko Grubišić, rođen 7. veljače 1915. u Posuškom Gracu. Od 1943. do 1944. službuje kao župni vikar na Humcu, a od 1944. do 1945. župni vikar u Mostarskom Gracu.

Dana 6. veljače 1945. partizani su ga s još petoricom strijeljali iznad crkve u Mostarskom Gracu. Godine 1971. tijelo mu je ekshumirano i ukopano u samostanskoj crkvi na Širokom Brijegu.

Izbično

1. (32) fra Metod Puljić, rođen 24. studenoga 1912. u Vašarovićima. Od 1939. do 1940. službuje kao župni vikar na Humcu, 1940. – 1941. kao župni vikar u Mostaru, a od 1941. do 1945. župnik je u Izbičnu.

U noći s 4. na 5. lipnja 1945. ubijen u Maceljskoj šumi – lokalitet Lepa Bukva. Tijelo mu ekshumirano 1992. s još 1.163 drugih ubijenih. Nalazilo se u jami IVd s još dvadeset i jednim svećenikom, fratrom i bogoslovom. Ukopan je 22. listopada 2005. u Frukima u kripti novoosnovane crkve Muke Isusove u župi urmanec. Tijelo mu je zbog opstrukcije neidentificirano. Kostii svih spomenutih cijelo su to vrijeme (1992. – 2005.) bile u vrećama za smeće na patologiji na Šalati u Zagrebu.

Kočerin

1. (33) fra Valentin Zovko, rođen u Oklajima 14. lipnja 1889., župa Široki Brijeg. Od 1913. službuje u provinciji kao župni vikar, župnik i gvardijan. Godine 1918. nadzornik je i duhovni skrbnik za iseljenu djecu u Slavoniji. Župnik je u Kočerinu od 23. svibnja 1942. do 21. svibnja 1945.

2. (34) fra Andrija Topić, rođen 8. prosinca 1919. u Oklajima, župa Široki Brijeg. Kao mladomisnik boravio kod ujaka fra Valentina Zovke na Kočerinu gdje su ih zajedno partizani ubili 21. svibnja 1945.

Ti su fratri ubijeni u župnom uredu u Kočerinu. O tom partizanskom zločinu svjedoče krvave daske na grobovima ubijenih fratara na Širokom Brijegu, kao i plahta koja se čuva na drugom mjestu. Pokopani su u mjesnom groblju na Kočerinu.

Od 66 ubijenih hercegovačkih franjevaca njih je 34 službovalo u širokobriješkom samostanu ili na samostanskom području. Ubijeni su, dakle, gvardijan i župnik Širokoga Brijega, ravnatelj Franjevačke klasične gimnazije s pravom javnosti na Širokom Brijegu, ravnatelj konvikta za vanjske đake, meštar sjemeništaraca, meštar klerika, vikar samostana, trinaest gimnazijskih profesora, šest fratara staraca u mirovini, dvojica pokrajinskih župnika, dvojica pokrajinskih i jedan samostanski župni vikar, dvojica časne braće i šestorica jednostavno zavjetovane braće, đaka gimnazije. Mjesta mučenja, ubojstva i grobovi njih dvanaestorice do danas su nepoznati. ✍

Pokop ekshumiranih iz Mostarskog Graca, Široki Brijeg, 1. srpnja 1971.

Dekret pape Urbana VIII. U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«, II., 2 (3)

Nakladnik:

Vicepostulatura postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«

Glavni i odgovorni urednik:

fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:

Zdenka Leženić

Adresa:

Vicepostulatura, Trg sv. Ante 1,
88320 Ljubuški – Humac, BiH;
Vicepostulatura, pp, 20352 Vid, RH
tel.: (039) 832-582
faks: (039) 832-585
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:

FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:

siječanj i srpanj

Godišnja pretplata:

BiH 6 KM, RH 24 KN,
EU 6 EUR, SAD i Kanada 10 USD

Slanje pretplate i dobrovoljnih priloga (s naznakom za što):

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank:
žiroračun: 33 8100 2 20234 8065
devizni račun: SWIFT: UNCRBA 22;
IBAN: Ba 393380604818137482

Cijena pojedinog primjerka:

3 KM; 12 KN; 3 EUR; 5 USD

ISSN: 1840-3808

Riječ urednika fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Lijepo je ponovno se naći zajedno. Pola godine je prohujalo kao u trenu. Naravno, puno se toga i učinilo, što ste mogli redovito pratiti preko naših internetskih stranica koje smo obnovili pa se nadam da vam je bilo ugodnije njima ploviti. Preostaje nam još ih više napuniti sadržajem tako da postanu prepoznatljiv portal glede pobijenih hercegovačkih franjevac. Ovom prilikom zahvaljujem svima onima koji su nam u tome pomogli i pridonijeli povezivanju drugih s našim stranicama.

Kroz proteklo vrijeme nipošto nismo zanemarili prikupljanje svjedočanstava još živućih svjedoka. Hvala Bogu, uspijevamo pronaći ne samo one koji prema nečijem pripovijedanju nešto znaju o tim događajima, nego i one koji su izravno nazočili nekom događaju. Izabrane dijelove određenih svjedočanstava, uz izričito dopuštenje svjedoka, počinjemo polako donositi i na stranicama ovog našeg glasila.

Novost koju smo od zadnjeg broja glasila uveli jest znanstveni simpozij. Održan je 17. svibnja u franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu. Nadamo se da će postati tradicionalan i tako pridonijeti saznavanju istine o ubijenim hercegovačkim franjevcima, ali i o vremenu u kojem se sve to dogodilo. Oni

koji su nazočili, kao i oni koji su o svemu čitali na našim internetskim stranicama, jamstvo su da je namisao pala na plodno tlo. Simpozij su popratila i javna glasila na čemu im hvala.

Polako popunjavamo i riznicu predmeta koji se odnose na ubijene fratre. O mnogima još nemamo ništa. Zbog toga molimo sve one koji nešto posjeduju da nam to jave. Predmete ćemo snimiti i zapisati kod koga se nalaze, a na vlasnicima je hoće li ih ili ne jednoga dana darovati Vicepostulaturi koja će ih brižno čuvati i po potrebi izložiti, odnosno govoriti o njima.

I na kraju, zahvaljujem vam na širenju istine o pobijenim hercegovačkim franjevcima. Što o njima mislite, možete ne samo izreći dopisom nego i upisom u Knjigu uspomena koja se nalazi na našim internetskim stranicama. Na taj će način vaš zapis biti dostupan i drugim čitateljima pa će se i sami možda odvažiti izreći svoju misao. Naravno, ako ste na zagovor ubijenih franjevaca dobili neku milost, što prije nam to javite. Takvi znakovi zacijelo su potvrda njihove svetosti.

Ako Bog dadne, ponovno ćemo se susresti u siječnju. Vjerujem da ćemo imati o čemu pričati.

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Razgovor	33
Podsjetnik	9	Pobijeni	37
Povijesne okolnosti	18	Odjek u umjetnosti	54
Stratišta	30	Izdavaštvo	55
Svjedočenje	32	Darovatelji	55